

Újabb régészeti feltárások a II. ker., Tölgyfa utcában

(Budapest, II. ker., Tölgyfa utca 3. – Henger utca 2., Hrsz.: 13509)

A 2002. július 8 – szeptember 20. közötti feltárással befejeződött a II. ker., Tölgyfa utca – Henger utca – Feketesas utca által határolt területen 1999-ben elkezdett kutatássorozat. (H. KÉRDŐ–KOVÁCS 2000, H. KÉRDŐ–KOVÁCS–SZILAS 2001) Idén a szóban forgó terület utolsó, még feltáratlan északi, a Margit körútra néző részének vizsgálatát végeztük el. (1. kép)

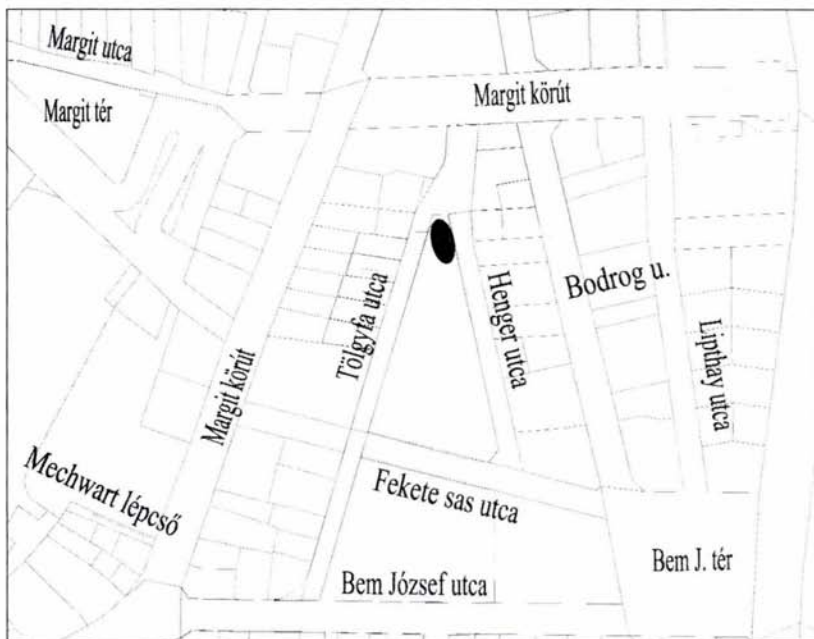
Sajnos most már nem tudunk ez előző években dokumentált tekintélyes mélységű rétegsort feltámi. Egyrészt a terület déli felén, az építendő D/3 épület helyén még a villamosremíz pincéje helyezkedett el, melynek elbontását követően már csak a sárga altalajba mélyedő objektumok vizsgálatára szorítkozhatott a kutatás. Ettől északra a Tölgyfa Galéria téglapincéje semmisítette meg a középkori, római és őskori rétegek túlnyomó hányadát, csupán a terület középső része maradt meg a környező részekenél alig fél méterrel ma-

Recent archaeological excavations on Tölgyfa Street

(Budapest II, 3 Tölgyfa Street – 2 Henger Street, Lrn.: 13509)

With the excavations conducted between 8 July and 20 September 2002, we have come to the end of the series of investigations in a territory bordered by Tölgyfa Street, Henger Street and Feketesas Street in District II, which began in 1999 (H. KÉRDŐ–KOVÁCS 2000/2, H. KÉRDŐ–KOVÁCS–SZILAS 2001). This year, we unearthed the last unexplored northern area facing Margit Boulevard. (Fig. 1)

Regrettably, we could not unearth the same thick stratigraphic layer as in the previous years. The basement of the tram terminal had occupied the place of the projected building D/3 in the southern part of the territory and only those features sunk into the yellow virgin soil could be studied after its demolition. North of it, the brick cellar of the Tölgyfa Gallery destroyed the overwhelming majority of the medieval, Roman period and prehistoric layers, with only the central part of

1. kép: Az ásatás helyszínrajza

Fig. 1: Ground plan of the excavations

gasabban. Tekintettel arra, hogy az utca felőli határoló falakat biztonsági okokból már felvonulásunk előtt befedték, csak minimális adatunk van a római és középkori rétegvizonyokat illetően. Ennek ellenére ez az év is eredményesnek tekinthető, főként a terület neolitikum megalapításának szempontjából, illetve a rendkívül gazdag középkori gödörlelet okán.

Az idei ásatási évadban előkerült legkorábbi leletanyagot tehát a neolitikum időszakából származó

the area preserved, no more than half a meter higher than the surrounding territories. As the walls bordering the territory on the street side had been covered for security reasons before we arrived, we had minimal data about the Roman period and medieval stratigraphic sequence. Despite these circumstances, this season proved to be successful especially with respect to a Neolithic settlement and an extremely rich medieval pit find.

néhány gödör, cölöplyuk betöltéséből nyertük. Közülük leletanyagával leginkább a középkori gödörrel vágott 751-es számú, enyhén méhkas alakú, teknős aljú objektum tűnik ki, a zselizi kultúrára jellemző igen gazdag bekarcolt, rácsos ornamentikával díszített tállal, bomba alakú edény és csőtalp töredékeivel. Emellett szintén ebből a korból származik egy plasztikusan kidolgozott tehénfejvel díszített agyagedény oldaltöredéke is.

A feltárási területen kívül, a rámpa bontása során a markoló több objektumot bolygatott meg, melyek közül egy, valószínűleg a neolitikum időszakára datálható gyermeksír (797. obj.) látott napvilágot. A kisgyermeket hátával a gödör falához állítva helyezték bele, lábánál külön kimélyítve a kis gödör fenekét. Nyaka táján két átfúrt kőgyöngyöt találtunk.

Mint már a bevezetőben említettük, ebben az ásatási idényben a terület vertikális stratigráfiai képe jelentősen bővült. Az U/12-es és V/12-es szelvényben ugyanis tisztán megfogható volt egy 30 centiméter vastag kávébarna színű réteg, mely közvetlenül a sárga altalaj felett húzódott. E réteg a telek délebbre eső területein végzett korábbi feltárások folyamán sehol nem volt dokumentálható, minde-

This year, the earliest find material was recovered from the fills of a few pits and postholes dated to the Neolithic. Of these, a slightly beehive-shaped feature (feature no. 751) with a trough-shaped bottom, intersected by a medieval pit, yielded a find material worth mentioning here. It contained a bowl ornamented with a richly incised lattice pattern characteristic of the Zseliz culture, a bomb-shaped vessel and fragments of a pedestal bowl. In addition, the wall fragment of a clay vessel decorated with a plastically formed bovine head also dates to this period.

The excavator disturbed several features during the demolition of a ramp outside the excavation territory. One of the se features was the grave of a child (feature no. 797) probably from the Neolithic. The child was placed in the grave in a standing position with its back against the wall of the grave shaft with the bottom of the grave hollowed at the child's feet. We found two perforated stone beads on the neck of the child.

As was mentioned in the introduction, our knowledge of the vertical stratigraphy of the territory was significantly enriched. Namely, a 30 cm thick coffee-brown layer could clearly be observed on top of the yel-

nütt a sötétbarna-fekete, késő bronzkori réteg feküdt a bolygatatlan sárgán, mely egyben az akkori feltárások legkorábbi leletanyagának számított. Mivel ebben az idényben számos neolit objektum került elő, továbbá e barna rétegből kevés, de jellegzetes pelyvás soványítású neolit kerámia származott, joggal feltételezhetjük, hogy itt az újkőkori telep kultúrétegének maradványát fogtuk meg. E réteg fölött már egy többnyire bolygatott, újkori törmelékkel, római és késő bronzkori kerámiával vegyes fekete agyagos szint következett.

A T/12-es szelvényben egy teknősaljú nagyobb méretű gödörből (805. obj.) előkerült belül megvastagodó, úgynevezett szubkután füffel ellátott táltöredék a terület késő rézkori, bolerázi megtelepedését bizonyítja.

A gyűjtött őskori anyag túlnyomó részét a késő bronzkori leletek adták. Néhány egyszerű gödör mellett a terület északnyugati részén – a korábbi feltárásokból is már ismert – egymásba ázott gödöregyüttes került elő (792. obj.), mely gazdag késő bronzkori, az urnamezős kultúra váli csoportjába tartozó sikozott peremű, árkolt vállú díszítéssel ellátott kerámiaanyagot szolgáltatott. Nyugati kiöblösödésében

low virgin soil in cuts U/12 and V/12. I had not been possible to document this layer previously during former excavations in the more southerly areas of the lot as the dark brown-black Late Bronze Age layer that overlay the yellow virgin soil was always found. At the same time, it had been the earliest culture-bearing layer of the former excavations. Since several Neolithic features were unearthed this year and a few, but characteristic, Neolithic sherds tempered with chaff were found in this brown layer, we find it justified to suppose that we could uncover the remains of the culture-bearing layer of the Neolithic settlement. In an upwards direction, this layer was usually followed by a disturbed black clayey layer mixed with modern debris, Roman and Late Bronze Age pottery.

A fragment of an inwardly thickening bowl with a vertically perforated handle found in a large pit with a trough-shaped bottom (feature no. 805) in cut T/12 is evidence for the presence of a settlement of the Late Copper Age Boleráz culture.

The overwhelming majority of the material was composed of Late Bronze Age finds. Beside a few simple pits, a complex of pits dug into one another (feature no. 792), similar to those unearthed in previous

a gödör betöltődésekor oda került, markánsan jelentkező patiesztörmelések, égett réteg volt megfigyelhető, a gödör közepén pedig egy cölöplyukat tártunk fel. A komplexum bontása során feltűnően nagy mennyiségű, több esetben ágleNyomatokat is tartalmazó patiesztanyagot gyűjtöttünk, mely egyértelműen felmenőfalú házak meglétére utal a telepen.

Az ásatási terület nyugati szélén, nagyjából észak–déli irányban egy 80–100 centiméter mélységben megmaradt V keresztmetszetű árok futott, melynek kronológiai meghatározása problematikus. Sötétbarna betöltése a már említett fekete kevert, újkori réteg alján jelentkezett. Felső 10–15 centiméterben, az árok teljes feltárt körülbelül 20 méter hosszú szakaszán római amphoratöredékeket, ennél mélyebben azonban jellegtelen őskori (bronzkori?) kerámia-töredékeket tartalmazott. Az árok vágja a 792. számú későbronzkori gödörkomplexumot, a 790. számú emberi vázat tartalmazó gödröt, amelyet két középkori objektum metsz.

A 789. árokkal vágott 790. objektum betöltésének felső negyedéből is római amforatöredékek láttak napvilágot, alatta azonban már bronzkori-kora vaskori (?) ke-

excavations, was found in the northwestern part of the territory. It yielded a rich find material from the Late Bronze Age Váli group of the Umfield culture represented by sherds with leveled rims and grooved shoulders. A distinctive burned layer with daub fragments appeared in the western hollowed-out part of the pit, which came from the time when the pit was filled in. A posthole was unearthed in the center of the pit. An unexpectedly large number of daub fragments, often with imprints of straight branches, were found when the feature was cleaned, which certainly indicates that houses with vertical, wattle and daub walls stood here.

A ditch with a V-shaped cross-section, running approximately in a north–south direction at the western edge of the excavation territory was preserved at a depth of 80–100 cm. Its chronological position is problematic. Its dark brown fill appeared at the bottom of the above-mentioned black, mixed modern layer. It yielded a fragment of a Roman amphora in the upper 10–15 cm from the entire 20 m long stretch of the ditch, while lower down, it contained atypical prehistoric (Bronze Age?) pottery sherds. The ditch intersects Late

2. kép: Gödörbe helyezett férfi tetem
 Fig. 2: Man's body thrown into pit

rámia-töredékek kerültek elő. A gödör alján egy jobb oldalán fekvő zsugorított csontvázat találtunk, koponyáján esetleg ütésből származó sérüléssel. (2. kép)

A rámpa helyén egy kelta gödör is felszínre került (796. Obj.), melynek erősen hamus, faszenes betöltéséből a késői időszakra datálható kerámiaanyag származott.

A római kori jelenségek az építési szint felett voltak a keleti metszet tanúsága szerint. A kora római réteg alja itt 102,80 m Af. szinten volt. Felületben mindössze egy római kori gödör részletét sikerült dokumentálnunk, melynek beásási szintje sem volt megfigyelhető.

A nagy mélységű újkori pusztítás miatt a terület ezen részén nem tudtuk megfigyelni a középkor korábbi időszakának település-

Bronze Age pit complex no. 792, pit no. 790 with the human skeleton, which, at the same time, is intersected by two medieval features.

Fragments of Roman amphorae were also recovered in the upper quarter of the fill of feature no. 790 intersected by ditch no. 789, while lower down,

Bronze Age – Early Iron Age (?) sherds were found. A flexed skeleton was found lying on its right side on the bottom of the pit. The skull showed an injury coming perhaps from a blow. (Fig. 2)

A Celtic pit was also discovered in the place of the ramp (feature no. 796). Its fill was strongly mixed with ash and charcoal as well as contained pottery finds from the late phase.

On the basis of what was discovered in the eastern section, the Roman period features lay above the construction level. The bottom of the early Roman layer was observed at level 102.80 Af. On this surface, we could only document a fragment of a Roman period pit, but it was not possible to determine what level it began at.

nyomait, rétegeit, kizárólag a nagyobb mélységű, későbbi objektumokat lehetett feltárni. Előkerült egy kút (809. objektum), melyet legkésőbb a 16. század első felében betöltöttek. (A kutat teljes mélységéig statikai okok miatt nem lehetett feltárni.) Érdekessége, hogy keleti oldalán egy beálló merítőrészt alakítottak ki (alapterülete mintegy 70×90 centiméter), melynek alját kővel és téglákkal rakták ki. A több tárolóverem közül leletanyagában a 782. objektum emelkedett ki. Ebből számos egész edény, (korsók, fazekak, kupák, fedők) és jelentős üveglelet került napvilágra. 50–70-re tehető a kettős kónikus palackok száma, valamint hét egyenes peremű, csipkézett talpszegélyű, függőlegesen bordázott oldalú, 15. századi velencei üvegpoharat találtunk, melyek közül hat festett, aranyozott díszítésű kobaltkék (5 darab) és zöld (1 darab) fonálrátéttel. Ezen kívül rengeteg szőlőmagot tartalmazott a gödör betöltése, melyek valószínűleg több fajtához tartoztak. Megjegyzendő, hogy a szőlőmag a többi gödörben és a kútban is jellegzetes lelet volt. A jelenséget nagy valószínűséggel köthetjük ahhoz az oklevelekből ismert tényhez, hogy a középkori Felhévizen jelentős szőlőingatla-

In this part of the territory, it was not possible to observe the settlement features and layers from the earlier phase of the Middle Ages because of the great depth of the modern disturbances, so that, only later features extending down to greater depths could be unearthed. A well (feature no. 809) was found, which was filled in the first half of the 16th century. (The well could not be unearthed down to its the bottom because of static considerations.) A special feature of it was a niche in its eastern side from where water could be hauled (with a ground surface of about 70×90 cm). This niche was paved with stone and bricks. The find material of feature 782 is worth mentioning of the finds from the few storage pits. Numerous complete vessels (jugs, pots, beakers and lids) were found in it together with a significant glass material. The number of specimens of biconical flasks reached 50–70, and we found seven Venetian drinking glasses with straight rims, indented foot rims and vertically grooved walls from the 15th century, six of which were painted a cobalt blue with gilded ornaments (5 objects) and green (1 object) with an overlaid thread ornament. In addition, the fill of the pit contained great

nok voltak, és lakói közt több nagy szőlőbirtokos volt a 15–16. század folyamán. (KUBINYI 1964)

A terület északi részét nagy méretű (legalább 8×5 méter belméretű), törtkőből épített pince foglalta el (766. obj.). Építésének pontos idejét nem ismerjük, a terület keleti felének metszetszélén a beton megerősítés alatt a pincén kívül római kori rétegeket lehetett megfigyelni, amelyeket a fal mind átvágott, az építési szint már a megerősítés alatt volt. Használatával a 16. század második felében hagytak fel, betöltésébe a hódoltság kor folyamán két nagy gödröt is ástak (az egyikből egy szemeskállya omladékra került elő). A pince lejárata nyugat felől nyílt, az ajtó feletti hevederívet téglából rakták. Dél felé szintén nyílt egy ugyanilyen építésű ajtó, amely a pincének egy alacsonyabb szintű, az altalajba vágott, falazat nélküli mellékhelyiségébe vezetett (764. obj.). A bővítmény déli végén földpadkát lehetett megfigyelni, ennek szintjéről egész edények (fazekak, korsók) kerültek elő. A bővítmény használatával még a hódoltságkor előtt felhagytak, feltehetően a földfal meggyengülése, omlásai miatt. Sem a pincének, sem a mellékhelyiségnek épített padlója nem volt. A pince második feltöl-

numbers of grape seeds, probably representing different varieties. It should be added that grape seeds were also common finds in the remainder of the pits and in the well. This phenomenon is probably be associated with the fact, known from documents, that large vineyards could be found in medieval Felhéviz, and some rich vineyard owners were mentioned among the inhabitants in the 15th–16th centuries (KUBINYI 1964).

The northern part of the territory was occupied by a large (measuring at least 8×5 m in the interior) cellar constructed from broken stone (feature no. 766). We do not exactly know when it was built. In the cross-section in the eastern part of the territory, Roman layers could be observed outside the cellar under the concrete reinforcement. All these were intersected by the wall while the construction level extended beneath the reinforcement. It was abandoned in the second half of the 16th century, and two large pits were dug into its fill in the Turkish period (one of which yielded the remains of a stove). The entrance to the cellar opened towards the west. The archivolt above the door was made of bricks. A similar entrance opened to the south, leading into a

tési rétege felett, a déli ajtó előtt csontvázra bukkantunk, amely felhúzott lábakkal a hasán feküdt (830. obj.). Bontás során a felnőtt férfi hátában a bordák közül kiálló kést találtunk. A férfi gyilkosság áldozata lett, értékeit azonban nem rabolták el. Bal kezén lapos fejű ezüstgyűrű volt, bal oldalán feltehetően az övére függesztett vászonszékenyben pedig két ezüstfülegombot és legalább 14 darab ezüstpénzt (denárt és akcsét) tartott. (A pénzek restaurálása folyamatban van.) A váz felett az épület bontási törmeléke volt, így a test még az épület teljes pusztulása előtt került a pincébe.

*H. Kérdő Katalin – Kovács
Eszter – Szilas Gábor*

side room (feature no. 764) without constructed walls, cut more deeply into the virgin soil. An earthen platform could be observed at the southern end of the annex, on which entire vessels (pots, jugs) were found. The annex was abandoned before the Turkish period, probably because of the weakening and collapses of the earthen wall. Neither the cellar, nor the annexed room were paved. A skeleton was found lying face down with drawn-up legs (feature no. 830) in front of the southern door above the second infill layer of the cellar. During cleaning, a knife was discovered in the back of the adult man, projecting from between the ribs. The man was murdered but his valuables were not taken. He had a silver ring with a flat head on his left hand and two silver shank buttons and at least 14 silver coins (denar and akche) in a cloth pouch probably suspended from his belt. (The coins are being restored.) The skeleton was covered by the destruction debris from the building, so the body was certainly left in the cellar before the final dismantling of the building.

*Katalin H. Kérdő – Eszter Kovács
– Gábor Szilas*